Сшиток 61

Ціна 15ц. 10 за $1.25

ДО НАБУТЯ У ВСІХ КНИГАРНЯХ

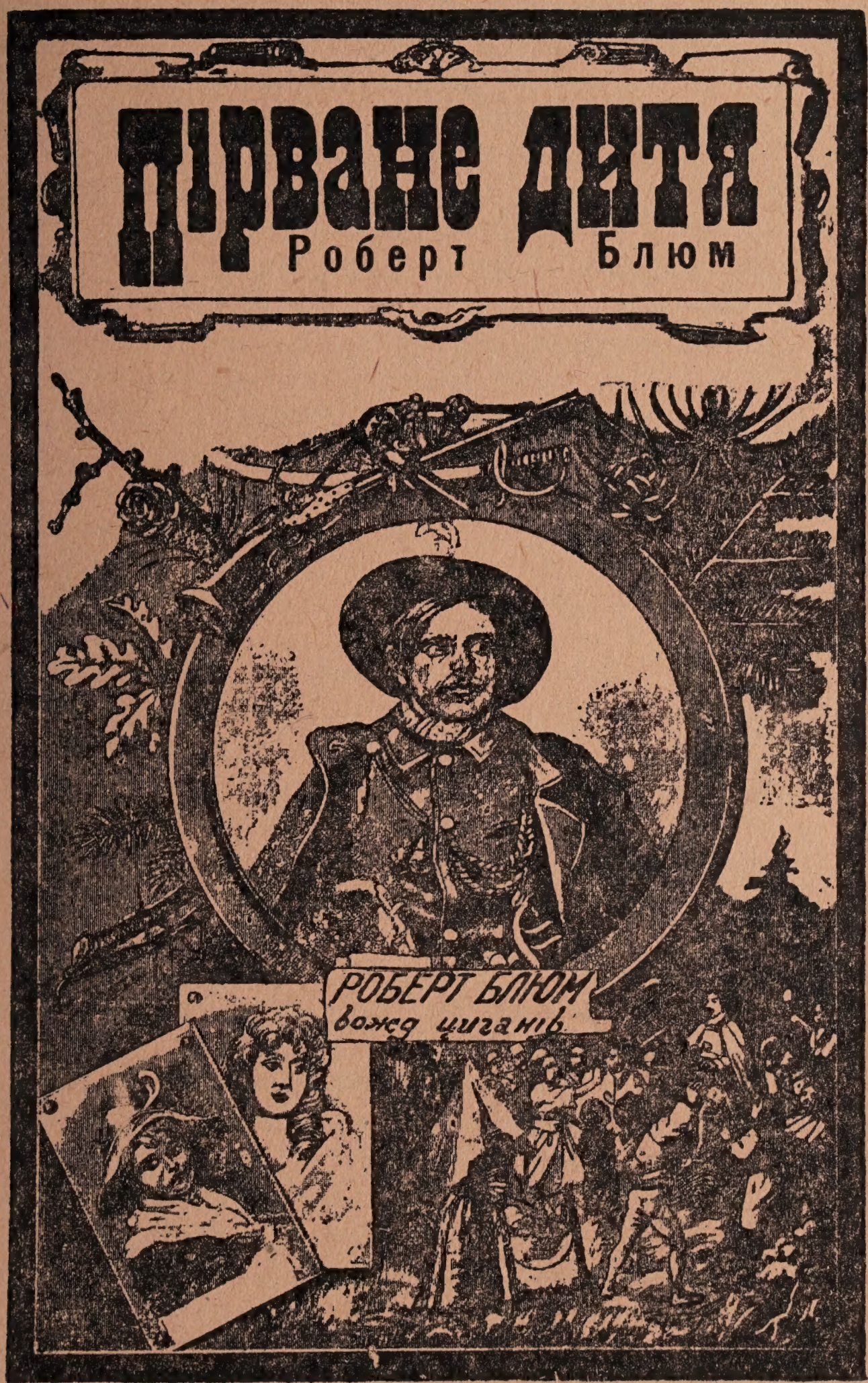

хлопці скипіли й почали вже відгрожувати ся, затисненими кулаками грізно вимахуючи. Та в тім дав ся чути голос старого Муї.

— Щоб знати, чи дійсно стала ся тобі кривда і чи ненависть до тамтого чоловіка є оправдана, мушу дещо більше про сю справу розвідати. Опісля скажу тобі, чи є для тебе місце в мойому шатрі.

В мойому шатрі, кажу, бо лиш тим кутком я можу розпоряджати — а й се доперва тоді, коли другі на се згодять ся. Передовсім ходить о се, щоб наш вожд розсудив, чи можна тебе приняти поміж „Бушків"...

— Вожд? — перебила циганка. — А де-ж він є?

Старий Муя мовчки вказав на Блюма, а лице циганки зраджувало певне счудуванє. Не сподівала ся, щоб той молодий чоловік був їхнім вождом.

Нараз приступила до нього й бистро в очі вдививши сь, сказала:

— Ви чули ,що дідусь сказали. Розкажу все подрібно, а ви розсудите, чи можу остати між вами!

Блюм притакнув головою.

Вислухаємо тебе терпеливо а тоді осудимо — відповів Блюм.

Підійшла до гробика, а двох циганів підняло малесеньке тіло із землї. В послідню хвилю розлуки прокинулась в неї материнська любов. Ваня забула про свою присягу а думала тільки про те бідне, манісеньке сотворінячко, що в ту хвилину мали спустити у гріб.

Із диким криком кинула ся на цигана, що на руках тримав мертве тіло дитини та гірко ридаючи вирвала від нього.

— Пращай, Дуя, мій коханий! Хай ангелики рожами встелять тобі доріжку до Бога, де самих роскоший зазнаєш! Не знати меш більш голоду і не плакати меш від холоду, — там сонце вічно присвічувати буде тобі! А як колись і менї час прийде, будеш ждав мене у небі та введеш мене до раю, де нема нїякої журби, нї біди, а лиш вічне вдоволенє і щастє!

Пращай Дуя — спи спокійно!...

Присутні мовчаливо та з повагою прислухували ся тому пращаню і нїхто не поважив ся її в тім перебивати.

— Беріть його! — сказала Ваня. — Чим довше дивлюсь на нього, кров бурить ся в мені й доводить до божевілля!...

Страшенно змінилась. Її очі запалілись диким вогнем а ні одна слеза в них не закрутилась. Пригризла уста і мовчки придивляла ся, як дитину в полотно завивали та у гріб спустили.

В хвилю пізнійше насипали могилку над дитиною і цигани вернули в обоз.

Ваня йшла знова побіч Ільони. За ними поступав старий Муя, голову звісивши у низ.

В обозї цигани розійшли ся по своїх жилищах, але опісля зібрали ся на одному місцї, вижидаючи висліду розмови між Ванею, Блюмом та старим Муєю.

— Ходи з нами! — сказав Роберт до циганки. — Тепер зможеш все розповісти!

— Се сказавши, увійшов із нею і старим її дідусем у своє шатро, що стояло посередині майдану.

Блюм сїв а також старий Муя, Ваня же стояла перед ними.

— Говори! — приказав Блюм.

Циганка кивнула головою, але ще довгий час в шатрі була глубока тишина. Ваня стояла непорушно і вдивляла ся поперед себе, немов надумувала ся від чого почати.

Була се стара пісенька а однак вічно нова!...

Весело приграваали музики до танцю молодої циганки, що недавно тільки що пристала до гурту циганів племени „Бушки".

— Та — оповідала Ваня — в розпуці і трівозї прийшлось ножем боронити своєї чести перед влїзливим нахабою.

Вона його смерти не хотїла — тільки боронилась... але остра ножака влїзла за глубоко в тїло й серце йому прошила. Втїкла, бо знала, що його смерть схотять на нїй пімстити а перед їх местю і рідна мати не буде в силї її охоронити.

Добила ся пішком до обозу „Дунків" і, по короткій нарадї, вони її приняли поміж себе.

І не пожалували того, що її до себе пригорнули, бо

ніхто із них не вмів так на ситку грати і чардаша гуляти, як вона.

Ні одна із циганок не мала так палких, чорних очей, що так сильно розгрівали серця молодіжі, як вона. То-ж хлопці навіть із подальших сіл приходили, щоб лиш налюбуватись стрункою постатю Вані. Всіх роз'ярувала, а лиш її серце все холодним оставало. Вона для кождого мала усмішку — але її серце все оставало наче ожеледою прикрите, аж...

...аж остаточно й її не минуло...

Ось, скінчило ся циганське представлене. Цікаві глядачі виходили із шатер жартами перекидаючись, та веселі розходились домів. Остав ще гурток дітий, яким тяжко було розлучити ся із циганчуками.

Врешті й вони розбігли ся домів, коли лямпи почали погасати.

Недалеко від шатра ховав ся поза деревами якийсь мущина, що пильно вдивляв ся в одно шатро.

Часами відвертав ся назад себе ,в сторону, де стояв світлом осяяний ще циганський віз.

Він добре знав, хто там перебував. Його очі блистіли, лиця кровю налились. Зручно, як кіт, на пальцях підкрадав ся до воза та недалеко від того-ж задержав ся. Незабаром і в тому возі погасло світло і східцями почала спускати ся на землю якась дівчина.

— Ваня...

Видно не дочула голосу, бо пішла у противному напрямі, до вогнища, при якому сидів гурток циганів.

Не зайшла далеко, бо той мущина дігнав її та зловив за рамя.

— Ваня! Чому втікаєш від мене?

Його голос був придавлений, хрипливий, а грудь живо й високо знималась.

Дівчина метнулась й увільнила ся від нього.

— Не втікаю перед вами, але і не шукаю! А що вам на сьому залежить, чи бідна циганка за вами шукає, чи втікає від вас?

— Не коверзуй! — просичав. — Адже-ж ти добре знаєш, що я тебе кохаю! Чи може думаєш, що кождого вечера приходжу лиш на се, щоб ваші штуки бачити?

Ваня! Ти знаєш, що я найбогатший у селї! Остань зі мною! Я без тебе вже не в силї жити!

Поглянув на неї, немов очима хотїв її пожерти.

— Не можете жити без мене? — повторила. — А як же ви жили, поки мене пізнали? Ви найбогатший у селї — се знаю — але чому якраз бідної циганки вам захотїло ся? Дївчата у селї булиб щасливі, колиб ви з котрою схотїли оженити ся, а вони вам більш підхожі, як бідна Ваня...

— Але я тих дївчат не люблю! — перебив їй нетерпляче. — Тебе лиш хочу, Ваня, бо тебе одну лиш кохаю!

Чи він бачив, як її очі під вражінєм його слів вогнем блиснули?...

Нараз обіймив її і пристрасно до себе пригорнув.

Вона не пручала ся — не рушила ся навіть тодї, коли його уста її волося діткнули ся.

Аж ось почула горячі його поцїлуї на своїх устах. Коли остаточно, після якогось часу, висунула ся із його обіймів, мала якісь дивні відблиски у своїх очах.

— Ходи! — шепотїв їй до ух. — Остав тут все! У мене мати меш всего, чого лиш забажаєш! Ваня, ходи сейчас зі мною.

Але вона заперечила:

— Тепер нї, Альфо! Вони би мене силою до себе знова притягнули, бо своїми танцями я чимало гроший їм заробляю!

Але за три днї правдоподібно вони забирають ся із відси, а тодї знайду нагоду, щоб незамітно видістати ся на волю. Зроблю се в ночі й вони не зміркують куди я подїла ся.

Він впирав ся, щоб дївчина зараз із ним, пішла та се нї на що не придало ся — Ваня остала при свойому.

Альфо був стрункім, сильним парубчаком. Із огорілого лиця світило двоє темних, лискучих очий.

Вона здавна знала про се, що Альфо лиш задля неї поміж циганів заходив і її серце живійше ковтало, коли, входячи у шатро, його стрічала.

Опісля дізнала ся Ваня, що він мав найбільше хазяйство в тому селї і булаби радо вийшла за нього, бо його кохала. Однак не могла сьому повірити, щоб він, так бо-

гатий син хазяйський справді бажав женити ся із нею — бідною, безприютною циганкою...

Третьої днини вибрались цигани в дорогу. Вже перед тим порозумів ся Альфо із Ванею, де має її слідуючої ночі вижидати.

Все добре повело ся. Витяла отвір в полотні, що віз був прикритий і в сей спосіб незамітно викралась із воза.

Щоб не дати причини до базїканя та обмови в родинному селї, Альфо винаймив для неї малу хатину в поблизькому селї.

Приходив до неї вечером, коли сутїнь кругом все покривала, а цїлу днину бідна циганка мусїла самотинно перебувати.

Се не подобалось їй ,але коханок потїшав, що се недовго потріває, а тільки найперше відправить своїх парубків та дївки а тодї її забере до себе.

Так минали тижнї. Закохана парочка, пережила щасливо час захвату, однак Альфо і не думав, щоб додержати своєї обіцянки, а коли Ваня пригадувала се, він завсїгди мав якийсь викрут на своє оправданє і все відкладав на пізнїйший час.

Відтак почав що раз рідше приходити а бідна циганка не раз надармо його вижидала.

Коли після такої перерви знова з'являв ся все вмів щось на своє оправданє знайти, але до душі Ванї закрав ся сумнїв та підозрінє. Вже не довіряла його словам.

Альфо остерігав її, щоб ради власного добра не приходила до його села і Ваня дотепер придержувалась тої перестороги.

Нараз в її житю зайшло щось такого, супроти чого всякі сумнїви уступили.

Ваня почула, що стала матїрю...

Альфо вже майже три тижнї не приходив до неї і бідна циганочка, не будучи в силї заспокоїти себе, одного вечера вибрала ся до нього.

Вже було пізно, коли підійшла до його хати.

Дївчата й парубки полягали вже спати, бо мали вчасно вставати до роботи. В його хатї було вже також зовсїм темно.

Двері були замкнені і Ваня не знала, що почати.

Чи Альфо був в дома? Не хотіла ковтати у двері, щоб не збудити челяди і не звернути на себе уваги.

Ще надумувала ся, що почати, коли нараз почула наближаючі ся до хати голоси.

Сховала ся поза керницю, щоб її прохожі не добачили.

За хвилю були вже так близько, що Ваня могла їхні голоси розріжнити. Один із них був Альфо.

Спинили ся при фіртці, яких десять ступінів від місця, де Ваня прикучнула.

— Надумай ся ще, Альфе! — сказав один, видно вже старший мущина. — Не хочу тебе намовляти, ні силувати, хоч ся справа була вже між твоїм батьком а мною до ладу обдумана. Однак ми оба рішили не натискати на наших дітий. А що Блянка тебе кохає, то хиба ти вже міг пізнати!

І ось, ще що хотів я тобі сказати, Альфе! Вчера був у мене батько Михайло Гадйоса — ти його хиба знаєш і знаєш, що він не належить до найбіднійших. Зразу говорив загально, про всячину, а наприкінці виявив яка причина його відвідин. Сказав, що із Блянки і Михайла булаб несогірша пара і...

— А що ви на се сказали? — живо перебив Альфо.

— Я не сказав ні „так" ані „ні" — відпер той же. — Я дав йому пізнати, що Блянка ще за молода та щоби колись пізнійше зголосив ся!

— Нехай більш не показує ся у вас! — кликнув Альфо. — Коли хочете отже Вальосе, то весіле можемо справити ще сьої зими! Розуміеть ся — коли і Блянка є за тим!

— Не спіши ся, Альфе — напоминав старий — щоб пізнійше не жалів того, що...

— Ні, ні! Адже знаю, що говорю — нетерпляче говорив Альфо. — В дома потреба мені жінки, щоб хазяйства доглянула, бо на дівок та парубків не можна здати ся. Я вже самий думав зайти до вас і ту справу покінчити.

— То ти дійсно думаєш женити ся сеї зими?

— Зовсім поважно думаю про се, отче Вальосе! Поспитайте Блянку, а коли се також по її думці, то справа раз-на-все полагоджена!

— Ось, моя рука, Альфе! Справа прибита, мій хлопче!

— Згода! — кликнув Альфо й здавив подану руку.

— Добраніч, Альфе!

— Добраніч, отче Вальосе!

Старий відійшов а Альфо поволи зайшов у свою загороду.

Ваня чула цілу розмову, а кожде слово ножем врізувало ся в її серце.

Нараз Альфо з тихим окликом подав ся взад, коли перед ним наче із землї виросла якась темна стать.

— Ваня!

Її лице було смертельно блїде — темні очі диким вогнем палали. Тяжко положила свою руку на його рамени і сказала:

— Падлюко! Облуднику!

Через хвилю стояв Альфо тихо, наче онїмів із жаху, нарештї вистогнав:

— Що се значить? Звідки ти тут взяла ся, Ваню? Чи я тобі не заборонив сюди приходити? — додав острим тоном.

Ваня споглянула на нього ненависним поглядом.

— Певно, що заборонив — крикнула — а я була ще настільки дурна і вірила тобі, що се лиш задля мене робиш... Тепер же знаю, чому ти заборонив менї сюди приходити. Ти не хотїв, щоб я дізнала ся про твою зраду та обман!

Чи думаєш, що я не добачила твоєї рівнодушности і зміни, що від якогось часу в тебе зайшла? Тижнями цїлими ти не показував ся у мене і мною не журив ся! Я моглаб була вмерти а ти не знав би про се!

Чого стоїш і тремтиш, ти страхопуде—говорила дальше з погордою. — Боїш ся, що піду до старого Вальоса і скажу, що ти його обманив та з Блянкою не можеш женити ся, бо ти вже не є — вільний?

І що стало би ся, колиб я се вчинила? Що сказав би він, коли би почув, що ти вже маєш жінку?..

— Брехня, ти не є моєю жінкою! — зрипів Альфо.

Ваня приступила близше до нього і сказала:

— Але нею буду! Я стала матірю твоєї дитини, яку ношу під серцем!

Альфо метнув ся жахливо і зблїд наче стїна.

— Се неправда! — зойкнув. — Ти брешеш!

— Так, се правда, Альфо! А тепер скажи менї, що думаєш вчинити? Чи схочеш піти до старого Вальоса і всю правду йому розказати?

Альфо нїчого не відповів. Із його грудий вихопило ся тяжке зітхненє. Врештї випрямив ся і сказав:

— Йди тепер, Ваньо! Йди геть із відси! Я мушу вспокоїти ся і надумати.

— Нї, Альфо — перебила йому рішучо — не маєш що надумувати ся, бо для тебе одна лиш дорога! Ти мусиш оженити ся зі мною!

— Мушу?! — повторив Альфо, почервонївши зі злости. — Чи можеш мене присилувати до чогось, що проти вить ся моїм намірам?

Зареготав ся дико, злобно.

Хочеш йти до старого Вальоса? — кликнув. — Ха, ха, ха!... Чи думаєш, що се поможе тобі. Він з подвіря псами тебе затровить та за божевільну возьме.

Як же докажеш йому, що се я таки є батьком твоєї дитини? Хто знає, що я сходив ся з тобою? Я все ночию приходив до тебе, нарочно, щоб мене нїхто не бачив.

— Альфо! — крикнула з болю бідна циганка й хитнула ся, так, що мало не впала на землю.

— Чи ти справдї думала колись, що я оженю ся — з тобою — циганською волоцюгою?... Я, що лиш руку потребую витягнути, щоб дістати найбогатшу та найкрасшу дївчину в околицї за жінку....

Ха, ха, ха! Йди собі знова до своєї циганської банди, куди саме належиш. Від мене нїчого не надїй ся.

Се сказавши, звернув ся до дверий своєї хати, але Ваня заступила йому дорогу.

— Альфо! Ти не можеш так говорити! Адже-ж се твоя дитина! Ти не можеш мене прогнати, як того пса! Май милосердє надімною, Альфо!

— Витручу тебе, коли сама не вступиш ся! — крикнув. — А коли ще будеш говорити, що я ходив до тебе, то всїм скажу, що ти здуріла.

Сейчас забирай ся мені із перед очий і більш не показуй ся тут, бо псами скажу тебе прогнати!

І не дбаючи більш про неї, живо увійшов у свою хату і двері запер за собою.

Ваня стояла наче вкопана — кров вдарила їй в голову.

Вона ждала — думала, що він ще вийде до неї. Нараз, наче зі сну прокинула ся. В його вікні побачила світло і — через хвилю не могла рішити ся, що зробити.

Доперва, коли світло погасло, вона непевним ходом поволікла ся з подвіря.

Два дні минули від того часу і ніхто не знав про відвідини циганки. Ніхто тим і не журив ся.

Два дні вже ніхто її не бачив на дворі. Вікна хатини, де вона мешкала, були замкнені і фіранки спущені.

Чи може що злого пригодилось їй?

Довгий час нараджували ся зібрані перед її хатиною сусіди, та не знали, що почати — бояли ся входити до середини. Якийсь дивний жах стримував їх від того.

Аж ось виступив один із хлопців.

— Ах, що се? — кликнув. — Чейже чорта там не стріну! Увійду і побачу, що стало ся із нею!

Се кажучи, підійшов до хатини — двох инших пішло за ним.

Двері до сіний не були замкнені на ключ. Увійшли в сіни й спинили ся перед дверми в кімнату.

Один натиснув замок і станув на порозі. Кімната була пуста! Перешукали цілу хатину, але надармо!

Циганка пропала й ніхто не знав, що стало ся із нею.

— — — — — — — — — —

Зима живо наспіла. На полях та гостинцях сніг лежав високо, декуди лиш сухі корчики із під снігу визирали.

На високих деревах зловіщо кракали ворони. Зрештою панував цілковитий супокій і тишина.

Було вже зовсім темно і по хатах почали світити, коли се на бічній стежині виринула якась жінка.

Ішла непевним ходом. Видно було, коліна під нею погинали ся. Зниділе її лице вказувало на перебуті терпіня. Мала може яких 20 літ, а вже наче стара баба виглядала.

Спинилась на хвилю, щоб відітхнути. Розглянула ся кругом, але ні живої душі не добачила. На дворі сильний мороз — кождий волївби при вогні сидіти, як по дворі волочити ся.

Все, наче завмерло на дворі.

Поволікла ся дальше в подертому лахміттю. Дзвонила зубами, а її лице і руки аж посиніли із зимна.

Дійшовши до перехрестя знова спинила ся і в розпуці глянула кругом широко втвореними очима на більшу від всіх других загороду, що висше всіх положена, кождого очі мусіла на себе звернути.

— Там! там! — шепотіли бліді ,виснажені уста а все тіло її здрігнуло ся. — Але ще мушу переждати! Ніхто не повинен мене тут бачити!

Не зважаючи на зимно, вона стояла на одному місці й вижидала догідної хвилї. Своїх очий не відривала від тої загороди і послідною дрібкою сил своїх хотіла добити ся до своєї мети.

Врешті фірткою увійшла на подвірє й перейшла побіч керниці.

Пси зразу почали гавкати, але по хвилї знова повлазили у свої буди. Вони мають там захист перед зимном — люди подбали про них — лиш чоловік, мусить гинути, коли самий не в силї помогти собі!

Побачивши псів, вона стрівожила ся а дальше пішла аж тоді, коли вони знова в буди повлазили.

Втворила двері у стодолу.

Чи се було її цїлю, чи лиш ненарочно так вчинила?... Всунула ся в солому і там довший час переждала.

Минула північ. Нараз тишину ночі проврав якийсь вражаючий крик.

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

От, прийшов ранок. І в хатї, і на подвірю почало все оживати. Дївчата скрізь вештали ся, парубки кинулись до працї, хоч всіх лиця були ще заспані.

Після якої години вийшов із хати старший вже мущина із фаєчкою в зубах. Бистрими очима глянув скрізь по подвірю а сама його присутність, здавало ся, загрівала челядь до живіщої роботи.

Нараз спинив ся перед стодолою, якої двері були троха відхилені. Похилив ся в долину — підняв якусь жовту, пів шовкову стяжечку.

Оглядав її через хвилю, потім щось воркнув під носом і вже хотів її знова відкинути, та нараз напружив свій слух і бистро почав прислухувати ся. Втворив двері та увійшов до середини стодоли.

Бистро глянув кругом, однак нічого не завважив. Почув лиш дивне якесь квилене, наче новонародженої дитини.

Із великого дива не міг і слова промовити. Лиш сильно стягнув уста й грімко свиснув.

Челядь, почувши свист полевого, цікаво зі всіх сторін почала збігати ся.

Заглянувши матір і дитину в соломі, аж уста порозтвирали і очі повитріщували.

— Звідки ся жінка із немовлятем в сій тут соломі взяла ся?...

Один із парубків хотів се диво показати своїй коханці. Вибіг на подвірє.

— Там, в стодолі, лежить якась жінка із маніеньким дитятем! — розказував.

Нараз позад себе почув:

— Наш пан! Пан, іде!

— Що там нового! — крикнув наспіваючий. — Чому не робиш чого? Де є другі?

Парубок злобно підсміхнув ся, відтак, вказуючи позад себе пальцем, сказав:

— Там, в стодолі є карбовий, і всі инші із ним! Чудесна справа! Може схочете поглянути...

Але Альфо не слухав його довше. Він дав був приказ, щоб запрягти коні до воза, а що чекане видалось йому за довге, самий побіг через подвірє, тримаючи батіг у руці.

Зібравши всю відвагу, увійшов у стодолу. Парубок злобно підсміхнув ся — відтак кивнув на прочих парубків і дівчата і всі подали ся за своїм паном.

В стодолі було так повно, що Альфо не міг зразу нічого розпізнати. Підійшов аж до полевого а там побачив на соломі, щось рухаючого ся. Відіпхнув одного із парубків на бік.

— Ваня...

РОЗДІЛ CLXXXV.

ВСЕ НА ОДНУ КАРТУ.

Наче скамянілий стояв Волдінґ із богатою своєю вдовичкою перед її братом.

Колиб грім був вдарив в дім пані Гелтлайн, її лице не могло би з'образити більшого жаху, як отсе тепер.

Добрячий столяр за те впав із великого счудуваня в гнів і витягаючись на всю довжину свойого невеличкого росту, підійшов до нього і грізно крикнув:

— Ти безличний облуднику! І ти ще поважив ся втиснути в дім моєї сестри та видумуєш нову брехню, в якій ні дрібки правди нема? Геть із відси, ти драбе брехливий!

Роз'ярив ся до того степеня, що кругом себе почав вже вимахувати руками.

Тимчасом Волдінґ прийшов до рівноваги, яку перед хвилею втратив. Положив свойому противникови руку на рамени і жартуючи сказав:

— Мій дорогий пане! Пощо вам пінити ся, без ніякої причини? Коли вам якийсь Лодінґ, десь там у Монахії чимось прислужив ся, то що я сьому винен! Моє імя Даґберт фон Байтін!

Сказав се так спокійно та із таким впевненєм, що столяр самий не знав, що думати про се.

А коли справді помилив ся? Коли се дійсно лиш принагідна подібність?

На таку думку кров вдарила йому в голову — стало горячо — бо се через його дурноту сестра могла так доброго жениха втратити...

З розпукою споглядав то на Волдінґа, то на свою сестру. Як же тут правди дізнати ся? Подібність незвичайна. Се майже неможливе, щоб двох людий було аж так сильно подібних до себе!

— Ні, ні! — по хвилї воркнув до себе — се чейже немислиме — я не помилив ся!

По часї й панї Гелтлайн здобула рівновагу. Із гідністю випрямила ся і згірдливим поглядом обкинувши брата, сказала:

— Се дуже тяжке оскарженє, яке ти перед хвилею на пана Байтіна кинув! Чи маєш які докази на се?

Столяр зовсїм втратив голову. Трівожно глянув на свою сестру і непевним голосом почав.

— Докази? Якіж докази маю тобі подати сестро? Знаю лиш се, що той пан не є нї бароном, нї Байтіном! Я пізнав його сейчас на перший погляд!

Панї Гелтлайн рішучо заперечила головою.

— Надумай же ся, Карле, що говориш! Тут чейже о моє щастє ходить! Чи подібність в блуд тебе не вводить?

А коли доглянула, що він рішучо заперечує, хоч лиш головою, вона нетерпляче сказала:

— Я запросила тебе, щоб приїхав пізнати ся із моїм нареченим, а ти менї тут клопіт робиш. Вже твій лист менї не подобав ся, бо докоряєш менї, що красше би я пішла за порядного ремісника, як зледащілого барона! Ти і твоя жінка очевидно не можете того знести! Се чиста зависть із вашої сторони!

Дай менї докази на се, що говориш, инакше на самі слова не повірю!

Її лице зачервонїло ся зі злости, а коли розгнївала ся, то ще менше в словах перебирала, як її брат.

Спокійний дотепер столяр, скочив наче та гадюка роз'юшена та з'їдливо просичав:

— Ти, хоч вже постаріла ся, а дурна як проста гуска! По що було писати за мною, коли такі дурницї маєш менї виговорювати і рад моїх не хочеш слухати! Вже час, щоб ти прийшла до розуму.

По що тобі вдруге віддавати ся? Чи може не стає тобі на удержанє? А чи баронові посїлости „на Марсї" вистануть на те, щоб ти в світї жила як баронова?

Хотївби я остаточно бачити тебе яка то з тебе баронова була би! . . . — глузував дальше. — То-ж то чудесна пара із вас буде! . . .

Коли вже дїйсно потребуєш чоловіка, то возьми собі якого різника. Той надавав би ся більше для твойого підприємства — такий гонивітер, як сей єгомосць, не для тебе!

Чи думаєш, що він сюди приїхав, щоб тебе, різничку, баронихою вчинити? Не будь смішна і вважай щоб не стала ще посміховиском цілого міста!

По доброму раджу тобі, остань при своїх шинках та ковбасах а пан барон нехай забирається ся із відси, бо инакше незадовго він тобі покаже...

— Досить вже того! — перебила йому пані Гелтлайн, до живого порушена. — Чи можеш мені доказати, що сей пан дійсно не є бароном Байтіном?

— Ні, не можу! — відпер столяр. — Але чому не спитаєш пана барона, чи він може довести, що таким є?

Пані Гелтлайн вспокоїла ся. Се була дійсно добра думка! Шкода, що вже передше на таку не попала.

І не зважаючи вже на з'їдливі насміхи брата, звернула ся до Волдінґа, кажучи:

— Даґберте! Дуже мене се болить, що ти мусів бути свідком тої сцени, але я ще більше терплю ізза того, що мій брат сказав на тебе! Так, прошу тебе — дай доказ на се, що його підозріня є безпідставні і докажи власними паперами, що ти дійсно є тим, за кого себе представляєш!

І благаючими очима вдивила ся у Волдінґа. Столяр глянув на нього із злобною радістю — тепер бо мусіло вийти на яв ,що він обманець!

Але добрязї столяреви не вело ся. Тепер бо підняв ся Волдінґ із свойого крісла, на якому через цілий час сварні як найспокійнійше сидів, і поважно сказав:

— Коли я на се дивне підозріне твойого брата ще відповідаю, моя дитино, то роблю се лиш з любови до тебе! Не хочу безпокоїти тебе! Вважаю, що я повинен доконче очистити себе із підозріня та закидів, а будь певна, що колиб я не знав, що ти мені і без того довіряєш, я вже давно лишив би твою хату!

Хочу вірити, що твій брат, лиш твоє добро має на оці а прикрі житеві досвіди вчинили його так дуже недовірливим. Я вибачу йому сї нерозумні слова та мстити ся за се не буду. Бо колиб я потягнув його до відвічальности за сї слова, то се малоби дуже прикрі наслїдки для твойого брата.

Маючи взгляд на нього, рівночасно дам докази на се,

я дійсно є Дагбертом Байтіном і обоє мати мете сукій!

Із окликом радости і щастя, кинула ся пані Гелтлайн в обійми коханого чоловіка.

Волдінґ лагідно освободив ся із її рук і підійшов до стола, за котрим сидів будучий шурин.

— Но, мій пане! Чи ви вже заспокоїли ся? — спитав.

Але не дістав на се відповіди, бо столярина самий не знав, що почати. Троха підозрівав його, троха вірив. Рішуча Волдінґова постава йому подобала ся.

— Як же ви нам се докажете? — спитав по хвилї, якось несміло. — Чи маєте леґітимаційні папері?

Волдінґ всміхнув ся погірдливо.

— На щастє маю папері, якими можу виказати ся не лиш, що до моєї особи, але і що до моїх посїлостий, які не є на Марсї — як се ви перед хвилею сказали!...

Столяр випрямив ся.

— Добре, коли маєте на се докази, то я вдоволений і признаю свою помилку!

Але з дива не можу зійти, що вам захочуєть ся женити із моєю сестрою, вдовою по різнику, дамісць того, щоб знайти собі жінку із поміж собі рівних.

— Карле! — кликнула пані Гелтлайн обурена. — Перестань свою дурну й простацьку балачку!

Волдінґ не мішав ся в суперечку брата й сестри а цікаво приглядав ся своїм нїхтям.

— Но, пане „бароне", чому-ж то ви не йдете по свої докази! — знова звернув ся столяр остро до Волдінґа.

— Йти по докази? — повторив Волінґ, стягаючи своє чоло. — Що ви думаєте, мій пане? Чи маю бути вам на послугу? Я вам сказав, що маю папері, а коли не вірите менї, то відай можете пождати до завтра або після завтра! Коли-ж нї, то — зробіть, що вам подобаєть ся.

Я, взагалї, не хочу з вами мати нїчого до дїла, бо тільки моя наречена має право жадати доказів від мене!

Що до вас — випрашаю собі, щоб ви більш таким способом до мене відзивали ся.

Зміна способу Волдінґового говореня відмінно подїлала на брата і сестру.

Підчас коли лице пані Гелтлайн аж сіяло із вдоволеня, братові очі блиснули ненавистю.

Через хвилю столяр не міг прийти до слова із великого схвильованя. Аж по часї злобно зареготав ся, та з погордою махнувши рукою, кликнув:

— А я ще раз повтаряю, що се обман. Чи той барон думає собі, що я цїлими днями буду тут сидїти і ждати на його докази?...

Чи може думає, що подивляти його стану, коли так настобурчить ся?

О, нї, я не такий то дурний! Коли він сейчас не йде по папері, то се доказ, що їх не має. Думає, що я знуджу ся вижиданєм і не наставати му, щоб їх показав менї.

Але нї — дуже помиляєть ся — я не маю часу ждати, бо ще таки сьої ночі вертаю домів, а перед тим мушу бачити папері.

Чи ви зрозуміли мене, мій пане?...

Але бідний столяр помилив ся, бо Волдінґ дїйсно мав папері.

Він же колись то представляв ся із ними перед бароновою Герварт та перед її сином Альфонсом. Вони вірили йому тодї, бо не могли знати, що він ті папері вкрав у дїйсного барона Байтена в часї коли той подорожував по Альпах.

Волдінґ мав ще ті папері при собі і подумав, що з ґрафа Байтена вдасть ся йому дуже легко зробити барона Байтіна .

На підрібку того потребував лиш троха часу.

Але поки ще міг дати відповідь на простацькі домаганя столяра, панї Гелтлайн зайшла дорогу своєму братови і кликнула:

— Коли хочеш їхати домів, то не мусиш аж до вечера ждати, бо слїдуючий поїзд до Рейнсдорфу їде за дві годинї. Що до мене знова, то знай, що паперів Дагберта зовсїм не бажаю бачити, бо його слово менї зовсїм вистарчає!

Задля мене, любий Карле, не потребуєш довше задержувати ся!

Столяр майже казив ся із гнїву. Нарештї відітхнув та здавленим голосом сказав:

— Ти показуєш менї двері? Виганяєш мене?

Вхопив капелюх і звернув ся до дверий.

— Але запамятай собі се, що порога твоєї хати вже більше не переступлю!

Між нами все покінчене!

Того до гробової дошки тобі не забуду!

Йди собі за нього, коли хочеш, але знай, що се буде твоєю загибілю. Отямиш ся, коли буде запізно, а тоді згадаєш мої слова і пізнаєш, що обманець вивів тебе в поле!

Тобою журити ся не буду, але баронові дам ся в знаки.

Я переконав ся, що він є послідним драбом і обманцем а горе йому, коли дістану докази проти нього.

Але сї погрози ще більше зразили паню Гелтлайн до брата. Вона болючо відчула зневажливі слова, якими він Волдінґа обкидав, і обурена крикнула:

— Досить вже того! Геть ізвідси, ти безличний чоловіче.

Столяр аж затряс ся, почувши так обидливі слова, але вже нічого не відповів, лиш грізно глянув на Волдінґа й мовчки вийшов з кімнати.

Тільки що той вийшов, Волдінґ приступив до своєї нареченої й чутливо обіймив її.

— Дякую тобі, моя кохана, за се довіре до мене. Колиб він не був твоїм братом, я бувби коротко справив ся із ним.

Колиб ти була станула по стороні свойого брата, булоб все між нами скінчило ся. Я бувби приніс тобі папері, а відтак попращавби раз-на-все, бо не оженив би ся із женщиною, що не має довіря до мене!

Та забудьмо про ту немилу пригоду, нехай вона нашого щастя не нівечить.

Невдовзї, як станеш визначною дамою, то твій брат і вся родина будуть горнути ся до тебе... Не бій ся!...

Пані Гелтлайн була незмірно щаслива і вже бачила себе дідичкою великих дібр на Угорщині, та у великій пошані у всїх.

Нараз Волдінґ аж підскочив, коли глянув на годинник.

— Мій Боже — крикнув — а я і забув, що умовив ся із ґрафом Павлызеном стрінути у клюбі. Вибачай, дорога дитино, але мушу тебе оставити.

Завтра знова прийду й умовимо ся про час нашого вінчаня. Треба буде знова взяти ся до праці, бо мій управитель пише, що в дома не все в порядку.

Зараз після вінчаня вернемо домів а маю надію, що тоді все инакше виглядати ме, коли така славна хазяйка все те в свої руки возьме.

Пані Гелтлайн всміхнула ся вдоволено.

— Так, Даґберте! Коли те все возьму в свої руки, то вже нікому не позволю й слова сказати. Колиб ти був бачив, як се я із своїм старим нездарою робила.

— Ти старий віслюку! — було кажу йому. — Ти не розумієш того. Остав мені, а я вже сама справлю ся із тим!

Не сказала більше а вся почервоніла — встидно їй стало.

— Розуміеть ся, се я говорила жартом! — оправдувалась.

Волдінґ всміхнув ся. Він вже знав, що має думати про неї!

— До побаченя, дорогенька моя! — сказав, цілуючи її в чоло, й живо вийшов з кімнати.

А тілько що вийшов, усмішка пропала із його лиця, а чоло захмарило ся.

— Чорт надніс того столяра! — воркнув гнївливо. — Він ще готов поліцію на мою голову навести.

Не маєш вже щастя, Волдінґу — шепнув, сумно всміхнувши ся. — Ніщо більше тобі вже не ведеть ся! Не було нічого лекшого, як із бабочкою оженити ся й будучність собі запевнити, колиб не той проклятий столяр!

Що-ж тепер почати?

Так задумавши ся вертав до свойого мешканя, що складало ся з нужденної кімнатки на піддашу і всміхнув ся злобно, коли на порозі станув.

— Колиб моя кохана наречена могла побачити сю палату, де її Даґберт мешкає!... Я-б рад побачити тоді її лице!...

І його власне лице споважніло. Ходив у задумі і сюди, і туди по малій кімнатці й ломив собі голову над виходом із того положеня.

— Треба відай залишити свою женячку — шепнув

нарешті невдоволений — а то столяр таки свойого може діпняти!

Але що дальше почати? Чи не шкода пускати так гарно початої справи?

Годі пускатись на непевне! — знова остерігав себе. — Колиб я забажав тепер позичити у неї гроший, то се легко викликало би підозріне проти мене тимбільше, що вже брат її остеріг!

Проклята справа!

І знова почав бігати по кімнатці а доперва в пів години може знова спинив ся. Його лице було червоне і зраджувало внутрішне хвильоване.

Нараз здержав ся та свій погляд в землю вліпив. Затиснув уста а коли після певного часу знова підняв голову, в його погляді було щось дивно рішучого.

Засунув двері і воркнув:

— Мушу се зробити, бо ніж при мойому горлі жде! Така нагода в друге не попаде мені так легко! Мушу тепер із неї скористати! І се чимскорше!

Скинув блюзку і розложив її на столі. Потім виймив ніж із кишені й почав пороти підшевку.

Коли вже зробив чималий отвір, так, що міг туди руку упхати, сягнув глубше і виймив звідтам пачку паперів.

Розвинув їх і вибрав сто золотих в одному банкноті. Підсміхнув ся й моргнув очима.

— Чомуж би не мало вдати ся? — шепнув. — Вона не полапаєть ся на сьому, а в найгіршому разі так викручу ся, що вона мені повірить!

Відваги, відваги, Волдінґу! До відважних світ належить! Ще лиш ту штучку вчини, відтак пічнеш нове житє!

Зложив банкнот і сховав в кишеню.

Щаслива дотепер наречена вже таки добре почала журити ся.

Другої днини пані Гелтлайн дуже неспокійно ходила по всіх своїх кімнатах і не могла собі місця знайти. Що хвилї підходила до вікна та виглядала на двір — але надармо!

Була се пора, коли Байтін звичайно приходив, а тепер якось не показував ся.

Чи йому що не пригодило ся? Дотепер ще ніколи не давав так довго ждати на себе! А сьогодня вона заставила стіл так добірними стравами і старе вино приготовила...

Нараз із її уст вихопив ся жалісний стогін. Побіліла як стіна і впала на стояче побіч крісло.

— Милостивий Боже! Як же се така страшна думка могла мені прийти до голови?

Невже-ж Даґберт обидив ся і більше вже не прийде? Невже-ж не хоче і не може забути братової наруги?

Сиділа непорушно, остовпілими очима вдививши ся у даль. Жах майже силу їй відобрав.

Що станеть ся із нею тоді? Не зможе між людий навіть показати ся! Стане посміховищем своїх сусідів і знакомих!

— Оставив її з гарбузом, пан барон! — будуть собі пошептували. — А то слави їй захотіло ся... на тобі славу!...

— Ні, ні — кликнула в розпуці, заломивши руки. — Я того не знесу! Се булаб моя смерть — жите собі відберу коли...

Не скінчила а голову підняла в гору, наче прислухуючись. Із сіний почула добре знаний її гомін ходу.

Із радісним криком підбігла до дверий, що в ту хвилю втворили ся..

На порозі станув Волдінґ.

Поки ще міг розглянути ся, вона кинула ся йому на шию так нагло, що мало з ніг його не збила. Правда, він знав, що вона, побачивши його, втішить ся ним, але на таке напрасне принятє не був приготований.

Увійшовши в кімнату оправдав ся із того, що так довго мусіла на нього чекати, а то він стрінув ся із своїм знакомим, що в дуже прикрім положеню знайшов ся й мусів із ним вернути у свою хату й грішми його підпомогти.

— Ходить о хвилеві трудности, які він мусів сейчас заспокоїти, та він приобіцяв, що тих 10,000 золотих зверне в протягу кількох днів! — додав Волдінґ.

Пані Гелтлайн втворила широко очі із великого дива.

— 10,000 золотих? — кликнула заломивши руки. —

І таку суму гроший ти так легко позичаєш?! Чи маєш бодай яке забезпечене?

Волдінґ весело зареготав ся.

— Як же ти се розумієш, моя голубко? Чи мав я забрати у нього годинник або перстені у застав?

Ні, моя кохана, так воно не йде! Ґраф дав мені слово чести, а се для мене найпевнійша запорука! Обіцяв мені, що найдальше за три тижні віддасть свій довг.

Але досить вже про се говорити — пічнім що друге!

Се кажучи, подав їй рамя й повів до стола, а на вид заставленого добра аж слинка йому потекла.

Коли їв, пані Гелтлайн ні словечка не могла із нього добути. На всі її питаня відповідав прямо „так" або „ні" й нїщо більше в сю пору не цікавило його, крім заставлених перед ним страв і напоїв.

Наприкінці сказав промову-желане на щасливу їхню будуччину.

Відтак почав говорити про весїле і згадав, що хотївби щоб вінчане відбуло ся таки у його власній хаті.

На лице пані Гелтлайн виступила хварочка невдоволеня.

— Ні, Даґберте, так бути не може! — заперечила. — Що подумають люди, коли весїле не відбудеть ся там, де мешкає молода?!

(Коли-б вона мала правду сказати, булиб сї слова ось як звучали: — Сусїди і свояки мусять мене тут бачити й стогнати із зависти, що мусїти муть звертати ся до мене: „пані баронове". Ні, того я мушу добити ся!).

— Мушу признати ся, моя кохана, що не дуже радо се роблю — сказав Волдінґ — але, нехай буде по твоїй волї, бо тобі я не в силї нічого відмовити.

Відтак почав говорити про свої посїлости в Кроатії та Семигородї, про свої череди та конї та повози!

Пані Гелтлайн прямо своїм ухам вірити не могла. Дотепер не вважала його таким богачем.

— На зиму поїдемо до Пешту або до Відня, де між висше товариство введу тебе! — дальше байдужо вже розправляв. — Великі очі зробиш, моя дитинко, коли всї чудеса світа побачиш!

Добродушна жіночка аж очі замкнула, немов то вже сама надія такого щастя її осліпила.

Тим всім вона була одурманена й прямо не знала, що робити.

Забираючись, Волдінґ поцілував її в чоло, а пані Гелтлайн відвела його аж до дверий.

На порозі він спинив ся і кликнув:

— От, ведеть ся мені! Я хотів зайти в телеґрафічне бюро, щоб вислати управителеви розпорядженє що до приготованя і урядженя на твоє приняте! На нещасте я забув мошонку із дрібними грішми і маю при собі лиш 100 золотих в одному банкноті, а в бюрі певно не зможуть мені зміняти. Що-ж тут зробити? Треба буде вступити до якого склепу й купити яку дрібницю, щоб сим способом зміняти банкнот.

Се кажучи, виймив банкнот з кишені.

— Але-ж Даґберте — я тобі можу дати стільки дрібних, що ти потребуєш!

Волдінґ аж взад подав ся — обидив ся тим.

— Що ти говориш, дитино? Я-ж від тебе не хочу гроший!

— Чому-ж ні? — підхопила. — Віддаш мені при нагоді!

— Ні, того не буде! — кликнув. — Ти може добре думаєш, але я не можу приймити від тебе! Що иншого, колиб ти схотіла ту сотку зміняти... Се була би для мене велика вигода!

— Розуміеть ся — можу! — перебила йому. — Але чому-ж ти так богато клопочеш ся такою дрібницею, Даґберте! Мені подобаєть ся се, що ти так дуже оглядний, але із нареченою можеш зробити виїмок! Наколи вже дуже настаєш на се, то дай мені сей банкнот, а я тобі зміняю його на дрібні.

Волдінґ подав їй банкнот і яке диво, що вона ні тремтіня його руки, ні блідого лиця не доглянула. Спустив до землї очі, але за хвилю знова підняв їх на свою жертву.

— Ходи зі мною, Даґберте! Возьми лямпу й посвіти мені у ругій кімнаті!

Волдінґ зробив, як вона бажала і, взявши лямпу в руки, вийшов за нею в кімнату пані майстрової. На право була її спальня а відтак був другий вхід у сіни.

Пані Гелтлайн здержала ся при старому бюрку і,

втворивши долішню скриночку, вибрала малий кошичок із жмутом ключів.

Між тими ключами була мошоночка із якимсь окремим ключиком.

Витягнувши його, з усмішкою сказала:

— Не дивуй ся Даґберте, що так осторожно ховаю сей ключик! Мушу вважати, бо вже раз мене обікрали!

Волдінґ нічого на се не відповів, але його рука так задрожала, що аж лямпа задзвонила.

Тимчасом, пані Гелтлайн втворила бюрко й виймила із відтам коробочку, з якої вибрала 50 золотих дрібними, а Волдінґову сотку вложила в другу переділку.

Пізнати було, що коробочка була добре набита.

— Ось дрібні, Даґберте — але як ти виглядаєш? Чого так побілів?

Неспокій її обняв.

Волдінґ затиснув зуби. Бояв ся, щоб не втратив тямку.

— Чи пізнати по мені, що недобре щось зі мною, кохане моє? — сказав зміненим голосом. — Я вже при столі чув дрощі, але думав, що се пройде! Живо піду домів й положу ся! Може, як пересплю, краще мені стане!

Але вона не дала себе вопокоїти.

— Щоб ти справді не захорів, Даґберте! — падькала коло нього. — Може сказати кому відвести тебе домів, щоб злого що тобі не пригодило ся?

Волдінґ всміхнув ся.

— Не бій ся, моя дорога! Завтра все буде красше!

Пані Гелтлайн замкнула бюрко і вложила ключик знова в мошоночку і разом з другими ключами в коробку а той всунула знова в бюрко.

Волдінґ відвернув ся і з лямпою хотів вийти з кімнати.

— Куди йдеш, Даґберте? Адже-ж сї двері ведуть до сїний!

— Прости, моя кохана! — сказав. — Я такий розсїяний....

Відтак враз із хазяйкою вийшов до сальону.

В кілька хвилин пізнїйше попращав ся і вийшов.

— Вважай на себе, Даґберте! — кликнула запопадлива наречена йому навздогін, коли він вже був на сходах.

Та він не дочув, бо запирав вже браму за собою.

Пані Гелтлайн вернула в кімнату й приступила до вікна. Хоч вулиці були ясно освітлені, не могла доглянути Даґберта.

Счудувалась тим чимало, бо дорога до телеґрафічного бюра, як і до готелю, де він жив, здовж тої вулиці вела.

Втворила вікно й вихилилась. По Волдінґови і сліду не було.

Не вміла собі того пояснити.

Правда, він мав ще другу дорогу, але ся була о много довша. Чому-ж мав би стільки дороги собі причиняти?

Нараз аж кинула ся взад.

— Милостивий Боже! — кликнула. Він почував себе зле! Може десь на долині зімлів і лежить? Не відповів навіть, коли я за ним кликала!

Вхопила лямпу й сходами збігла до брами.

— Даґберте...

Але ніякої відповіди не дістала й нікого на долині не доглянула, хоч з лямпою аж на вулицю вийшла.

Вернула знова на гору, а се ще більше її зажурило. Де-б він міг так нагло пропасти?

Мусіла терпеливо аж до завтра ждати. До завтра!

Перед собою мала ще цілу ніч — не прочувала, що та ніч може ще їй принести!...

РОЗДІЛ CLXXXVI.

ПРОПАЛО.

Чи се Бог чудо вчинив?

Було се якраз тої днини, коли Дора враз із ґрафинею та Гільмером куплений ним Фельсбурґ оглядати.

Коли після якогось часу Дора увійшла в кімнату, застала батька із Евгенією в сердечних обіймах.

Станула на місці, наче вкопана і до слова не могла прийти.

Не могла також своїх очий відвернути від щасливої пари — бо знала, що тепер вони вже на ціле житє получили ся.

Коли ґрафиня звільнила ся із Албертових обіймів, добачила Дору.

Молода дівчина підбігла до них і тепер на лицях тої сердечної трійки незмірна радість сіяла.

Хто давнійше знав ґрафиню Евгенію, не бувби в силї тепер її пізнати, так нагле і несподіване се щастє її змінило.

Підкружені й звичайно неясні очі, сіяли молодечим відблиском, лиця стали рожевими — вона відмолоділа прямо.

Алберт Гільмер також позбув ся давної задумливости.

Радів не лиш своїм щастєм, але і корисною зміною, яку добачував у ґрафинї і Дори.

Із дівчиною було дійсно так, як Гільмер припускав — в її серцю зродила ся глубока, сильна любов для молодого чоловіка, якого недавно ще пізнала.

Тож прямо слів не могла знайти на відповідь, коли се одного вечера остала на Солмоберґу сама лиш із Деґеном, а він, користаючи із нагоди, на колїнах перед нею визнав свою щиру любов до неї і спитав, чи вона схоче бути його жінкою. Горячі сльози покотили ся із очий дівчини, але її погляд стільки говорив, що Деґен з радости аж скрикнув й до серця її чутливо пригорнув.

Так застали їх Гільмер і ґрафиня.

Ґрафиня із радости аж заридала. Після того Гільмер злучив руки молодої пари і ще раз пригадав Деґенови обовязки, які бере на себе супроти Дори, прохаючи його о батьківську опіку над нею.

Так розійшли ся хмари, що залягали овид щастя тих сердечних людий, а натомісць визирнули з поза них сонячні проміні. Хоч в молодості завистна доля поскупила їм щастя, за те віднайшли його в пізнійшому віку, а знайшовши, тим красше вміли його оцінити.

Минуло може два тижні від часу Дориних заручин.

За порадою Гільмера, ґрафиня рішила продати замок Солмоберґ. Спогади, які її лучили із тим місцем, були так прикрі, що воліла продати хочби зі стратою ту посілість, щоб тільки не дивитись на неї.

Подала оголошеня до кількох часописий і нинїшньою ранною почтою дістала вже кілька оферт.

Прочитавши їх, звернула доперва увагу на лист, якого передом чомусь то не доглянула.

Коверта мала якусь дивну форму, а адреса була писана незнаним їй почерком.

Рельми счудувалась і зацікавилась, бо-ж не мала понятя від кого саме походить. Роздерла коверту а письмо видалось їй троха знаним.

Задля певности глянула на підпис і крикнула.

Лист був від Асти.

До листу було долучене також письмо, яким Евгенія колись то з'обовязала ся виплатити їй поважну суму гроший, колиб ґрафиня Солмоберґ прийшла колись до своїх прав.

Що мало-б се значити? І чому то Аста відослала їй се письмо?

Знова взяла лист у свої руки і читала:

Пані Ґрафине!

Хора, тяжко хора людина пише сьогодня до Вас!

Я на смертній постелї і маю надію, що Бог мою молитву вислухає і муки мої вкоротить.

Вже від довшого часу перебуваю в шпитали; коли я сюди дістала ся, була так сита житя, яке менї нїчого, крім горя, не принесло, що бажала се місце вже більш живою не оставляти.

А як се дивно, що якраз Вам, пані, отсе говорю — Вам, котрій я найбільшу кривду заподіяла і супроти котрої найтяжше прогрішилась!

Не маю нїкого на світї, нїкого, що бувби менї близьким і до мене належав! В нїякому разї однак я не звернула би ся до кого иншого, а лиш до Вас!

Колиб я Вас, пані, була знала давнїйше, колиб....

Так, колиб! Але се видно мусїло бути так, як стало ся! Долї не всилї змінити.

Чую, що мене сили опускають і з кождою днинною меншіють! Довго не може так йти, але щоб мене якої днини смерть несподївано не попала, пишу Вам се, що вже давно мала написати а до нинї аж відкладала.

Чому я відкладала? Зі страху, що не схочете простити менї сьої великої провини, нї сповнити мойого прохання.

Справді, чи схочете мені простити й провину забути? Я чимало в житю нагрішила, однак нічого так не жалую, як того, що супроти Вас вчинила. Се для мене самої загадка, чому якраз так, богато залежить мені на Вас! Нераз сама себе питаю, чи Ви зможете мені простити і відповіди на се не можу знайти!

Чи схочете мені відповісти, пані? Кажуть люди, що помершим все прощаєть ся, але що вмерлому з того, коли за житя не дістав розгрішеня, якого так дуже бажав? Я живу ще! Чи маю вмерти не почувши від Вас слова прощеня?

До сього листу долучаю Ваше з'обовязане, яке від Вас колись дістала — воно для мене не має ніякої вартости! Я вже близько гробу, але, здаєть ся мені, що і за свойого житя, яб ним не покористувала ся?

Житє моє не має вже для мене вартости, — я з ним вже покінчила а жду ще на одно тільки а се на Ваше прощане! Чи дістану від Вас? Нехай Вас, Пані, Бог має у своїй опіці і щастєм наділяє!

винувата Аста.

По лицях Евгенії поплили слези — слези невисказаного співчутя.

Яка-ж зміна мусіла зайти у Асти, що не хотіла вмирати без її прощеня?

Увійшовши в кімнату, Гільмер спинив ся счудуваний, побачивши ґрафиню залиту слезами. Евгенія не доглянула його, коли входив, доперва, коли він до неї приступив і свою руку на її рамя положив, вона підняла на нього слезами залиті очі й подала лист, який недавно одержала.

Гільмер мовчки взяв в руки письмо а прочитавши, споважнів і поставив на стіл.

— Поїду до неї! — сказала ґрафиня Евгенія. — Мені здаєть ся, що вона не зможе вмерти, доки їй свою руку не подам!

Гільмер мовчки притакнув головою. Він знав, що їй Аста вчинила, але знав також, що свій поворот сюди Евгенія їй завдячувала.

Був се отже зі сторони ґрафині доказ вдячности, коли тепер хотіла поступити після проханя вмираючої.

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

Перед тижнем Аста вперве вийшла на двір із шпитальної кімнати, де перебула цілий час від хвилї судової розправи.

Тоді вона почувала себе близькою смерти і на думку їй ніколи не прийшло, що колись ще вдасть ся їй підняти із ліжка. А хоч під старанною опікою прийшла троха до здоровля, знала однак, що ся полекша лиш позірна була. Для неї не було вже поліпшеня після того упадку — була пропаща.

Але раз ще таки мусіла на світ показати ся.

Остільки їй покрасшало, що в теплі дні могла вже виходити на двір та проходжувала ся по шпитальному садку.

Аж се одної днини директор шпиталю дістав лист зі суду із запитом, чи Аста зможе явити ся як свідок на судовій розправі, а діставши запевнене лікаря, що стан Астиного здоровля покрасшав, прийшло завізване, щоб вона ставила ся на розправі проти Олекси.

Діставши завізване, Аста просила, щоб директор посвідчив, що вона не може явити ся в суді, та він не міг того зробити, бо-ж се на підставі його заяви її тепер покликували.

Не оставало отже нїщо иншого як повинувати ся приказови.

Коли почала ся розправа і Олексу ввели до салї, Аста прямо жахнула ся, побачивши зміну, яку вязниця на ньому вчинила.

Лиш тїнь остав із колишнього вродливця — лице поблїдло, очі запали ся, а цїлий зовнїшний вигляд вказував на велике занедбане. Дивлячись на нього, можна було сейчас пізнати фізично й духово зломаного чоловіка.

Але, як дивно — в Астиній душі нїщо не промавляло за тим мущиною, якого недавно так дуже кохала.

Не відчувала супроти нього нїякого милосердя, анї — ненависти. Не мала до нього жалю навіть за се, що хотїв її житя позбавити. Здавалось їй, що той чоловік зовсїм чужий для неї та байдужий — немов то нїяких зносин нїколи із ним не мала!

Він лиш раз поглянув на неї — відтак спустив очі й підняв їх доперва тодї, як судія промовив до нього.

Відповідав поважно і спокійно на ставлені питаня, але і сьогодня рішучо заперечував оскарженю, що він

хотів її убити. Признав ся лиш до обману старого князя Нелідова.

Аста також спокійно відповідала.

На бажане судії розповіла про свою подорож із Олексою, про те як дивно їй стало, коли напила ся поданого їй Олексою вина, та як опісля він випхнув її із переділу воза у прохід.

— Я прочувала, що він щось злого проти мене задумав — додала — бо вираз його лиця був прямо відражаючий! Але я не могла доміркуватись до чого се дійде. Не знаю також як се опісля стало ся — нараз я втратила рівновагу і впала! Пригадую собі лиш одно, що тоді я страшенно вдарила ся — що летіла в якусь чорну, бездонну пропасть — потім втратила тямку!

Але й одно дрожане не стягнуло лиця оскарженого, коли судія звернув ся до нього із питанем:

— Що маєте на се сказати?

— Нїщо більше, пане судіє, хиба лиш заперечу — пані ся помиляєть ся що до дійсного винуватця! Взагалї я нїколи із нею вкупі не їхав!

— Значить — ви сумнїваєте ся в правдивість зізнань сьої пані? — знова спитав судія.

— Не підозріваю сьої пані, що вона бреше — сказав Олекса — говорю однак, що я тут невинуватий. Знаю сю паню вже від кількох лїт і знаю, що вона часто бачить таке, чого зовсім не було.

Догадуюсь, що і тепер таке було, а се тимбільше правдоподібне, що вона твердить, немов то я на її житє наставав, і се в той час, коли я навіть не їхав в ту саму сторону.

Коли-ж судія спитав Асту чи вона терпить на які привиди, вона відповіла:

— Нїколи, пане судіє! Признаю що давнїйше був у мене нахил до зависти, але-ж і мала я до сього чимало причин і доказів, що моя ревнивість не була без підстави!

Крім Асти переслухано ще також зелїзничного урядника, що продавав Олексї карту їзди, але він не був в силї пригадати собі оскарженого, що, остаточно, можна було предвидїти.

Були також і ті люди, що знайшли висячу над пропастю Асту, але вони також не могли сказати, що се Олекса був в сьому винуватий, бо-ж не бачили його.

Люди, що прислухували ся розправі, були думки, що оскарженого звільнять, бо не було стійних доказів на се, що він то був винуватим в тій нещасній пригоді.

Розправа не довго вела ся, а однак прокуратор набрав переконаня ,що оскаржений таки допустив ся того злочину. За те оборонець числив на се, що присяглі судії таки звільнять його ізза недостаточних доказів.

Після вислуханя остереженя головного судії, присяглі вийшли на нараду.

Олекса супокійно сидів на лаві оскаржених, зовсім не дбаючи, який буде вислід. Стиха розмовляв із своїм адвокатом, а той потішав його надією, що дістане може найбільше два або три роки вязниці за обман.

Инакше мала ся справа із Астою. Дотеперішній спокій зовсім її оставив. Її лиця горіли, а очі блистіли, наче в горячці.

І вона не сумнівала ся, що задля недостачі доказів Олексу звільнять.

Але чи се була справедливість? Чи Бог міг на се позволити, щоб злочин того чоловіка міг безкарно остати?

Неспокійно крутила ся на свойому сидженю. Здавало ся, вона і не запримітила, що загальна увага була звернена так само на неї, як і на Олексу.

Її очі були звернені до дверий, поза котрими нараджували ся присяглі судії.

Після якої чверть години вони увійшли поважно до салї і посідали на своїх місцях.

В округ залягла глубока тишина. Провідник встав, щоб висказати рішенє?

А в ту саму хвилю нагло втворили ся двері і на порозї станув судовий урядник.

Живо підійшов до судії й шепотом сказав щось йому в ухо, а той звернув ся до присяглих і через хвилю нараджував ся із ними.

Між людьми вчинило ся замішанє. Всім стало ясно, що та розмова судії із присяглими має щось спільного із розправою.

Всї вижидали розвязаня загадки. По хвилї судія приказав:

— Приведїть сюди того свідка!

Люди ще більше зацікавились.

— То се новий свідок явив ся? Що за один? В чию користь посвідчить? Чи його зізнанє змінить присуд?

Почувши слова судії, Олекса поблїд. Не знав хто був тим новим свідком, але відчував, що грозить йому небезпека й благаючим поглядом вдивив ся в свойого оборонця.

В ту хвилю втворили ся двері і в товаристві урядника увійшов якийсь мущина.

Олекса задрожав і смертельно збілїв. Очі йому майже на верх вилїзли. Із уст вихопило ся одно різке слово:

— Пропав!

І повалив ся на лавку, а сим себе зрадив.

Новоприбувший був якраз той подорожний, що із Астою і Олексою в одному поїздї до Медіоляну їхав. Був се той самий чоловік, що у Відни замість в другу клясу поїзду сїв у третю а на першій стації, де поїзд задержав ся, пересїв у віз, де застав вже Олексу і Асту.

Був се одинокий чоловік, якого Аста могла подати, як свідка, що Олекса тодї як раз був із ними в одному возї.

Прокураторія оповістила в ріжних письмах, щоб той подорожний явив ся перед судом і зложив своє зізнанє.

Через якийсь час нїхто не зголошував ся, аж отсе близько коло дванайцятої години явив ся. Був за границею, а вернув доперва перед кількома днями. Принагідно заглянув ту відозву і вважав своїм святим обовязком ставити ся перед судом.

Він нїчого не знав про намірений Олексою злочин, але ствердив, що Аста враз із ним їхала тим самим поїздом і в тому самому переділї. Пригадав собі ще, що Аста спала, що також годило ся із її зізнанєм. Вона сказала, що коли пробудила ся із одубіня, застала у возї якогось другого подорожного, однак не могла пригадати собі коли він всїв.

Із одубіня! — се було тяжке оскарженє проти Олекси а коли ще і новий свідок заявив, що і він після випитя вина, яке йому Олекса подав, також попав в одубінє, бу-

ло се достаточне, щоб його осудити. А тут ще і він самий зрадив ся криком.

Дотеперішня зимна кров його опустила а почуте вини виразно на його лици відбило ся.

І не диво — часто буває, що найбільш холоднокровні злочинці, зраджують себе, як нерозважні діти. Так було і тепер.

Колиб Олекса задержав був рівновагу і рішучо всьому заперечував, судії не моглиб були рішити ся чи признати його винуватим, чи ні, тимбільше, що зізнаня свідків не були у всьому стійні.

Коли-ж після переслуханя свідків, судія ще раз звернув ся до нього і заохочував щоб признав ся до злочину — Олекса зовсім охляв.

Очі спустивши в долину, відповідав на всї питаня. Розказав також, що було причиною того злочину і як забрав ся його виконати.

Присяглі пішли ще раз на нараду. Але вже після кількох хвиль вернули до салї а їх осуд був:

— Винен!

По хвилї же підняв ся судія і видав присуд:

— Десять лїт вязницї!

Але нї один мускул не порушив ся на лици Олекси. Коли судія, по звичаю, спитав його, чи має ще що сказати, він заперечив рухом голови і без спротиву дав ся перевести у вязницю.

Навіть не глянув на Асту, коли виходив із судової салї.

Аста також підняла ся із свойого місця. Була дуже блїда, але зовсім спокійна. Одна із шпитальних доглядачок, що відводила її до суду, вижидала її у сїнях.

Коли тепер побачила Асту так блїдою, вона з жалем спитала:

— Чи ви може зле почуваєте себе?

— Я дуже змучена! — шепнула Аста беззвучним голосом а всївши в повозку, знеможена впала на подушки.

Коли її привезли до шпиталю вона ще лежала без тямки й мусїли її винести на гору.

Доперва після двох годин очутила ся, а була так знеможена, що не могла підняти ся із ліжка. Наче зовсім